

БОРБА НАРОДА АНГОЛЕ —
ПРАВНИ ПРОБЛЕМ МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Четрнаестог марта ове године влада Португалије је обавестила Швајцарску владу, као депозитара женевских конвенција о заштити жртва рата, које су усвојене 12 августа 1949, да повлачи своју резерву на члан 3 за који је Португалија, приступајући Конвенцији, изјавила да га неће примењивати. По томе члану стране у сукобу се обавезују да и у сукобима који се називају „унутрашњим”, примењују у конвенцијама означени минимум онога што женевске конвенције треба да пруже жртвама рата — рањеницима, болесницима, борцима који су положили оружје, лицима која не узимају учешћа у оружаном сукобу и осталим заштићеним лицима, без обзира на иначе признато право да у тим случајевима државе уговорнице не примењују међународно него унутрашње право.

Овај пропис женевских хуманитарних конвенција сматра се као новост у међународном праву и уступак домаћег суверенитета хуманитарним обзирима, као нека врста заштите људских права и према лицима у „унутрашњим” сукобима. Остављамо на страну питање да ли су колонијални ратови унутрашњи ратови, јер се они не могу одвојити од правног начела из Повеље УН по којој ти народи имају право на самоопредељење, као и на то да то право, по мишљењу многих аутора, остварују, у недостатку других средстава, чак и оружаном борбом.

Овај потез Португалије је предузет у жеку распламсане борбе Анголаца за слободу и нечувеног терора који врше португалски колонијалисти над народом Анголе у целини и који, по речима премијера Нехруа, Португалију ставља у ред „најкрвавијих колонијалних сила на свету”. Формалноправно, повлачењем резерве Португалија је прихватила хуманитарне обавезе и тиме желела себе да представи пред јавним мњењем као колонијалну силу која је либерална према својим колонијалним поданицима. Међутим, тај гест у суштини представља лицемерну политичку махинацију. Њен циљ је да Португалија себи резервише право у оквиру борбе у Анголи да јој се нико не меша у ту борбу и да Португалију представи као силу која ће хумано поступати са „побуњеницима”. Али ова махинација погађа не само Анголце, већ је непосредно уперена и против поретка Уједињених Нација.

Упркос покушајима португалских колонијалиста да борбу анголског народа за слободу прикаже као искључиву унутрашњу ствар Португалије, називајући је „немирима” које изазивају „плаћеници и бандити”, подводећи је под омиљену формулу империјалиста да је та борба дело „комуниста” и да је према томе, у питању „сузбијање комунистичке опасности”, светској јавности је јасно да је ослободилачка борба народа Анголе заснована на истим основама на којима почива савремена међународна заједница, а у првом реду на праву сваког народа да сам одлучи о својој

судбини и да се слободно определи. Ово начело је недвосмислено формулисано у уводним члановима Повеље Уједињених Нација. То правно начело даје карактер устанку и борби анголског народа те они излазе из оквира унутрашњег односа Португалије према њеним држављанима и постају политичко и правно питање које интересује све народе окупљене у организацији УН.

Са друге стране, борбом народа Анголе наставља се историјски неминован процес ослобођења Африке, који нико не може зауставити. У оквиру Повеље УН претпостављало се да ће колонијални народи мирним путем остварити своја политичка стремљења и независност. Међутим, услед држања неких колонијалних сила у том процесу, многи афрички народи плаћају своје право на слободу и право на самоопредељење великим жртвама. Ове жртве су последица гажења других правила међународног права од стране колонијалиста, а у првом реду правила садржаних у Конвенцији о спречавању и кажњавању злочина геноцида, Општој декларацији о правима човека и самом члану 3 који је заједнички за све четири женевске конвенције за заштиту жртава рата. Десетковањем малобројног анголског становништва, уништавањем читавих насеља без обзира на то ко у том уништавању постаје жртва; вршење масовних злочина над припадницима ослободилачких и устаничких јединица као и над цивилним становништвом, може се једино упоредити са фашистичким методима у току Другог светског рата. Немилосрдно обрачунавање са устаницима и цивилним становништвом које подржава борбу устаника, пребегвање уништавању једне националне групе представља злочин геноцида и гажење основних хуманитарних стандарда који су међународно-правно заштићени. и који су добили свој правни израз баш акцијом ОУН да се држава ограничи у односу на људска права својих држављана, у првом реду учесника у борби за ослобођење колонијалних народа. Може се рећи да су прописи о геноциду и прописи женевских конвенција у заједничком члану 3, први правни прописи заштите људских права да би се спречила нехумана пракса, спровођена од стране властодржаца.

Покушај да се женевским конвенцијама, које често називају кодексом заштите човека у оружаном суксбу, регулишу и сукоби који немају међународни карактер, као што су грађански рат, оружани сукоби за национално ослобођење и свргавање колонијалног ропства, а који избијају на територијама страна уговорница, означава се као „револуционаран“ и као једно од крупних достигнућа у изграђивању хуманитарног праза. То је у исти мах правно ограничење апсолутне суверености држава у односу на своје држављане и на својој територији. Конкретно остварење тог покушаја јесте члан 3 женевских конвенција. Овај члан који популарно називамо „Минијатурном женевском конвенцијом“ садржи ове

одредбе:

„1. Према лицима која не учествују непосредно у непријатељствима, подразумевајући ту и припаднике оружаних снага који су положили оружје и лица онеспособљена за борбу услед болести, ране, затвора или из којег било другог узрока, поступаће се, у свакој прилици, човечно, без икакве неповољне дискриминације засноване на раси, боји коже, вери или убеђењу, полу, рођењу или

имовном стању, или коме било другом сличном мерилу.

„У томе циљу забрањени су и забрањују се, у свакој доба и на сваком месту, према горе наведеним лицима, следећи поступци:

„а) повреде које се наносе животу и телесном интегритету, нарочито све врсте убистава, осакаћења, свирепости и мучења,

„б) узимање талаца,

„в) повреде личног достојанства, нарочито увредљиви и понижавајући поступци,

„г) изрицање и извршавање казни без претходног суђења од стране редовно установљеног суда и пропраћеног свим судским гаранцијама које цивилизовани народи признају за неопходне.

„2. Рањеници и болесници биће прихваћени и неговани...”

Даље одредбе овог члана предвиђају могућност склапања посебних споразума између страна у сукобу ради стављања на снагу једног дела или свих одредаба женевских конвенција.

Посебна је обавеза Португалије, после повлачења резерве, да у постојећем сукобу примењује и поштује обавезе из члана 3 женевских конвенција. Та обавеза није ни најмање умањена тиме што се својремено Португалија оградилa од примене члана 3 приликом потписивања женевских конвенција, или што би сада приликом повлачења те резерве могла истакнути да њене обавезе по члану 3 ступају на снагу тек када протекне 6 месеци од дана повлачења резерве. Правна и политичка неоснованост такве аргументације данас је опште призната, јер се хуманитарна правила међународног ратног права морају прихватити без резерве која засеца у саму суштину међународних хуманитарних конвенција. Очигледно је да Португалија то не може учинити због политичког значаја који члану 3 женевских конвенција придаје међународна јавност. Уосталом, Португалија то неће учинити ни зато што би тиме признала да она крши та правила и да их неће кршити тек онда када на то буде правно обавезна. Због свега тога ствар анголског народа јесте међународна ствар и она мора постати предмет међународне акције.

Данас је потпуно зрела идеја да сукоби овакве врсте, као што је оружана борба у Анголи, нису више унутрашња ствар државе на чијој се територији води борба већ да међународна заједница мора о њима да каже своју реч. Интервенције међународне заједнице могу бити различите, али као прве обично се јављају интервенције на хуманитарном плану — помагање жртава оружаног сукоба у њиховој одбрани од кршења основних хуманитарних права било од злочина геноцида, било од повреда „минијатурне женевске конвенције”. За то постоје и политичке и правне обавезе за међународну заједницу у целини и за њене чланове посебно. Конвенција о геноциду предвиђа да свака страна уговорница може захтевати од надлежних органа УН да предузму, сагласно Повељи, мере које буду сматрале за погодне у циљу спречавања и кажњавања дела геноцида. Сама Повеља предвиђа предузимање погодних мера у циљу одржања мира и безбедности у свету. Одредбе члана 3 женевских конвенција предвиђају могућност хуманитарних интервенција међународних организација, као што је Међународни комитет црвеног крста и др. Међутим, било би погрешно сматрати да се акција хуманитарних интервенција заснованих на одредбама члана 3 женевских конвенција ограничава

и акцији ван ОУН. По члану 10 Повеље УН, Генерална скупштина надлежна је за претресање и давање препорука у свим питањима у којима је надлежан био који орган ОУН, а за кршење људских права надлежно је више главних и супсидијалних органа ОУН, па према томе и то питање спада у надлежност Генералне скупштине. Осим тога, Генерална скупштина је надлежна и да бди над поштовањем међународних обавеза држава уговорног карактера, а у њих спада и поштовање одредаба чл. 3 све четири женевске конвенције о побољшању судбине жртава рата из 1949. Самим тим што је то уговорна међународна обавеза отпада могућност приговора да је то унутрашње питање у које се не може мешати међународна организација по последњем ставу чл. 2 Повеље.

Посебна је дужност земаља потписница женевских конвенција да оне не могу остати равнодушне према ономе што се данас одиграва у Анголи, а нарочито у погледу гажења права човека и народа из члана 3 женевских конвенција. Остварење ових начела је хуманитарни минимум који се мора примењивати док борбе трају. Наше је уверење да у овом погледу државе потписнице Женевских конвенција које су у исто време и чланице ОУН, имају двојаку дужност интервенције: како у оквиру женевских конвенција, тако и у оквирима Повеље УН. По обе линије оне имају дужност и право на интервенцију ради одбране хуманитарних начела и спречавања нехуманих поступака од стране Португалије у Анголи.

Бранећи хуманитарна начела која садржи члан 3 женевских конвенција, међународна заједница спречава не само повреду основних права човека већ се залаже за остварење политичких тежњи колонијалних народа, што им је по Повељи обезбеђено, а те тежње, као прогресивне, по самој Повељи су оцењене као политички оправдане а њиховим уписивањем у Повељу постале су правно заштићене. Злочини које врше португалски колонијалисти у Анголи представљају тешке повреде женевских конвенција и чине владу Португалије историјски и политички одговорном и правно обавезном да забрани и спречи њихово даље вршење и да позове на одговорност лица која врше такве злочине или наређују да се они врше. Португалска влада је одговорна за све акције и поступке које врше припадници њених оружаних снага и цивилне власти и та одговорност се заснива на обавезама које су јасно формулисане у низу међународних конвенција које је Португалија ратификовала. Али тек интервенисање УН и предузимање енергичних мера са њихове стране, за што се нарочито залажу земље чланице УН које се боре за остварење права народа на самоопредељење, спречиће португалске колонијалисте у Анголи да врше злочине и остале тешке повреде међународног права. Потписници женевских конвенција, истакнуте међународне организације, предузимањем свих потребних мера ради ублажавања патњи и страдања народа Анголе, учиниће ту акцију универзалном.

У југословенској јавности појављује се низ акција и написа у којима се осуђују необуздане употребе силе и гажење најосновнијих политичких и људских права народа Анголе. Заједно са великим делом светске јав-

ности, југословенска јавност подржава принципијелну политику Владе ФНРЈ која се и у овом питању огледа у подршци ослободилачкој борби свих народа против колонијалног ропства и за стицање самосталности и независности у међународној заједници. Подршка свим хуманитарним акцијама чиј је циљ ублажавање патњи и страдања којима су изложени народи који се боре за слободу, јесте посебан али значајан вид подршке борби за победу начела слободе и одбрану тековина које је човечанство платило тешким жртвама.

Ова појава није само акција политичког и хуманитарног карактера, већ је то и акција правне природе одбране основних људских права и југословенски правници не могу и не смеју остати равнодушни и неактивни у борби против ових злочина, која је поведена на међународном плану.

Др. Јовица Патрновић

НЕКИ ИНСТИТУТИ ПОСЕБНОГ УПРАВНОГ ПОСТУПКА У САВЕЗНИМ ПРОПИСИМА ДОНЕТИМ ПОСЛЕ СТУПАЊА НА СНАГУ ЗАКОНА О ОПШТЕМ УПРАВНОМ ПОСТУПКУ

После доношења Закона о општем управном поступку у неким законима као и неким подзаконским прописима донете су одредбе које представљају посебне поступке. У овом раду издвојене су и посматране одредбе у савезним прописима које се односе на приговор, обнову поступка, нов поступак, оцену законитости и ревизију као посебно прописана правна средства у управном поступку, и то са аспекта колико су та правна средства слично или различито дата у појединим прописима као и колико су та одступања оправдана у појединим материјама, тј. колико доприносе ефикасности и законитости поступања у тим материјама. С друге стране, рад представља покушај да се окарактеришу ова, правна средства и да се да њихово место и однос према другим у Закону о управном поступку или посебно прописаним правним средствима.

Приговор. — Закон о општем управном поступку старе Југославије од новембра 1930. у чл. 111 предвиђао је приговор као правно средство у случају кад се одлука издаје по скраћеном поступку због тога што је реч о мерама које због јавног интереса не трпе одлагање. У том случају приговор се подносио оном органу који је издао саму одлуку а овај је био дужан у року од 15 дана, да покрене испитни поступак и донесе нову одлуку која је имала карактер првостепене одлуке. Уколико се у року од 15 дана не би покренуо испитни поступак нападнута одлука би изгубила правну снагу.

Закон о општем управном поступку од 1956 не предвиђа приговор као правно средство. Он га у чл. 64 набраја као врсту поднеска у управном поступку, а у чл. 296 као притужбу коју може употребити самостална установа или организација у случају ако општински орган управе надлежан за послове опште управе не изврши казну односно принудну меру.

Приликом усклађивања одредаба о управном поступку из ранијих прописа са Законом о управном поступку у појединим прописима се нишло на приговор, те у одлуци, односно у уредби о усклађивању донета посебне одредбе одељак IV Одлуке односно чл. 4 Уредбе, према којима се одредбе у управном поступку из савезних прописа којима се регулише приговор као правно средство а које нису посебно усклађене, усклађују се тако што се правно средство против првостепеног решења, по коме се